

අප වා එකඟව පරියාපන්නරූපභවිතව සෙන බයධම්මං,
එකසන්නති පරියාපන්නරූපක්ඛයව සෙන වයධම්මං, රූපස්ස ඛණභවිතව සෙන
විරාගධම්මං, තිණ්ණම්පි අසුනප්පවත්තිව සෙන නිරොධධම්මන්තිපි යොජෙතඛිබ්බං.

ජරාමරණං අනිච්චන්ති ආදීසු ජරාමරණං න අනිච්චං, අනිච්චසභාවානං පන
ඛන්ධානං ජරාමරණත්තා අනිච්චං නාම ජාතං. සඛිඛතාදීසුපි එසෙව න යො.
අන්තරපෙය්‍යාලෙ ජාතියාපි අනිච්චාදිතාය එසෙව න යො.

ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ආදි න විපස්සනාව සෙන වුත්තං, කෙවලං
පටිච්චසමුප්පාදස්ස එකෙක අභිගව සෙන සඛිඛිතිත්වා වචන්ථානතො සම්මසනඤාණං
නාම භොතීති පරියායෙන වුත්තං. න පනෙනං කලාපසම්මසනඤාණං
ධම්මට්ඨිතිඤාණමෙව තං භොතීති. අසති ජාතියාති ලිඛිතවිපල්ලායො කතො,
අසතියා ජාතියාති වුත්තං භොතී. අසති සඛිඛා රෙසුති වචනවිපල්ලායො කතො,
අසන්තෙසු සඛිඛා රෙසුති වුත්තං භොතී. භවපච්චයා ජාති, අසතීති ආදි “භවපච්චයා
ජාති, අසති භවෙ නත්ථි ජාති” ති ආදිනා න යෙන යොජෙතඛිබ්බං.

සම්මසනඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. උදයඛිබ්බයඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා

49. ඉදානි අනන්තරං වුත්තස්ස සම්මසනඤාණස්ස නානාන යෙහි
භාවනාටීරකරණෙන පාරං ගන්ත්වා යිතෙන අනිච්චාදිතො දිට්ඨෙ සඛිඛා රෙ
උදයඛිබ්බයෙන පරිච්ඡන්දිත්වා අනිච්චාදිතො විපස්සනත්ථං වුත්තස්ස
උදයඛිබ්බයානුපස්සනාඤාණස්ස නිද්දෙසෙ ජාතං රූපන්ති ආදීසු සන්නතිව සෙන
යථාසකං පච්චයෙහි නිඛිඛත්තං රූපං. තස්ස ජාතස්ස රූපස්ස නිඛිඛත්ති ලක්ඛණං
ජාතිං උප්පාදං අභිනවාකාරං උදයොති, විපරිණාම ලක්ඛණං බයං භවිතං වයොති,
අනුපස්සනා පුනප්පුනං නිසාමනා, උදයඛිබ්බය අනුපස්සනාඤාණන්ති අත්ථො.
වෙදනාදීසුපි එසෙව න යො. ජාතිජරාමරණවත්තානං යෙව උදයඛිබ්බයස්ස
පරිග්ගහෙතඛිබ්බත්තා ජාතිජරාමරණානං උදයඛිබ්බයාභාවතො ජාතිජරාමරණං
අනාමසිත්වා ජාතං වක්ඛු...පෙ... ජාතො භවොති පෙය්‍යාලං කතං. සො එවං
පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයඛිබ්බයං පස්සන්තො එවං ජානාති “ඉමෙසං ඛන්ධානං
උප්පත්තිතො පුබ්බෙ අනුප්පන්නානං රාසි වා නිවයො වා නත්ථි,
උප්පජ්ජමානානම්පි රාසිතො වා නිවයතො වා ආගමනං නාම නත්ථි,
නිරුජ්ඣමානානම්පි දිසාවිදිසාගමනං නාම නත්ථි, නිරුද්ධානම්පි එකස්මිං යානෙ
රාසිතො නිවයතො නිධානතො අවට්ඨානං නාම නත්ථි. යථා පන විණාය
වාදියමානාය උප්පන්නස්ස සද්දස්ස නෙව උප්පත්තිතො පුබ්බෙ සන්නිවයො අත්ථි,
න උප්පජ්ජමානො සන්නිවයතො ආගතො, න නිරුජ්ඣමානස්ස දිසාවිදිසාගමනං
අත්ථි, න නිරුද්ධො කත්ථවි සන්නිවිතො තිට්ඨති, අප්ථ ඛො විණඤ්ච උප්පිණඤ්ච
පුරිසස්ස ව තජ්ජං වායාමං පටිච්ච අභුන්වා සම්භොති, භුන්වා පටිච්චති, එවං සඛිඛෙපි
රූපාරූපිතො ධම්මා අභුන්වා සම්භොන්ති, භුන්වා පටිච්චන්ති” ති.

50. එවං සඛිබ්බෙපතො උදයබ්බයදස්සනං දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරතො දස්සෙතුං පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සතිතිආදීහි රාසිතො ගණනං පුච්ඡිත්වා, පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සතිතිආදීහි රාසිතොව ගණනං විස්සජ්ජෙත්වා, පුන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සතිතිආදීහි විභාගතො ගණනං පුච්ඡිත්වා රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සතිතිආදීහි විභාගතො ගණනං විස්සජ්ජෙත්වා, පුන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සතිතිආදීහි ලක්ඛණවිභාගං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං.

තත්ථ අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති ‘‘පුරිමකම්මභවස්මිං මොහො අවිජ්ජා’’ති වුත්තාය අවිජ්ජාය සති ඉමස්මිං භවෙ රූපස්ස උප්පාදො හොතීති අත්ථො. පච්චයසමුදයට්ඨෙතානි පච්චයස්ස උප්පන්නභාවෙනානි අත්ථො.

අවිජ්ජාතණ්හාකම්මානි වෙන්ථ ඉධ පටිසන්ධිහෙතුභූතා අතීතපච්චයා. ඉමෙසු ච තීසු ගහිතෙසු සඛිබ්බරූපාදානානි ගහිතානෙව හොන්ති. ආභාරසමුදයාති පවත්තිපච්චයෙසු කබලීකාරාභාරස්ස බලවත්තා සොයෙව ගහිතො. තස්මිං පන ගහිතෙ පවත්තිහෙතුභූතානි උතුචිත්තානිපි ගහිතානෙව හොන්ති.

නිබ්බන්තිලක්ඛණන්ති අද්ධාසන්තතිබ්බවසෙන රූපස්ස උප්පාදං, උප්පාදොයෙව සඛිබ්බලක්ඛණත්තා ලක්ඛණන්ති ච වුත්තො. පඤ්ච ලක්ඛණානීති අවිජ්ජා තණ්හා කම්මාභාරා නිබ්බන්ති වානි ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි. අවිජ්ජාදයොපි හි රූපස්ස උදයො ලක්ඛීයති එතෙහීති ලක්ඛණානි. නිබ්බන්ති පන සඛිබ්බලක්ඛණමෙව, තම්පි සඛිබ්බන්ති ලක්ඛීයති එතෙනානි ලක්ඛණං.

අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධොති අනාගතභවස්ස පච්චයභූතාය ඉමස්මිං භවෙ අවිජ්ජාය අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන නිරොධෙ කතෙ පච්චයාභාවා අනාගතස්ස රූපස්ස අනුප්පාදො නිරොධො හොතීති අත්ථො. පච්චයනිරොධට්ඨෙතානි පච්චයස්ස නිරුද්ධභාවෙනානි අත්ථො. නිරොධො වෙන්ථ අනාගතපටිසන්ධිපච්චයානං ඉධ අවිජ්ජාතණ්හාකම්මානංයෙව නිරොධො. ආභාරනිරොධා රූපනිරොධොති පවත්තිපච්චයස්ස කබලීකාරාභාරස්ස අභාවෙ තංසමුට්ඨානරූපාභාවො හොති. විපරිණාමලක්ඛණන්ති අද්ධාසන්තතිබ්බවසෙන රූපස්ස භඬිගං, භඬිගොයෙව සඛිබ්බලක්ඛණත්තා ලක්ඛණන්ති වුත්තො. ඉධ පඤ්ච ලක්ඛණානීති අවිජ්ජාතණ්හාකම්මාභාරානං අභාවනිරොධා චත්තාරි, විපරිණාමො එකන්ති පඤ්ච. එස නයො වෙදනාක්ඛන්ථාදීසු. අයං පන විසෙසො – අරූපක්ඛන්ධානං උදයබ්බයදස්සනං අද්ධාසන්තතිවසෙන, න බ්බවසෙන. එස්සො වෙදනාසඤ්ඤාසඛිබ්බරක්ඛන්ධානං පවත්තිපච්චයො, තංනිරොධා ච තෙසං නිරොධො. නාමරූපං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස පවත්තිපච්චයො, තංනිරොධා ච තස්ස නිරොධොති.

කෙච්ච පනාභු – ‘‘චතුධා පච්චයතො උදයබ්බයදස්සනෙ අතීතාදිවිභාගං අනාමසිත්ථාව සබ්බසාමඤ්ඤවසෙන අවිජ්ජාදීහි උදෙතීති උප්පජ්ජමානභාවමත්තං ගණ්හාති, න උප්පාදං. අවිජ්ජාදිනිරොධා නිරුප්පතීති අනුප්පජ්ජමානභාවමත්තං

ගණ්භාති, න භඬිගං. බණනො උදයබ්බයදස්සනෙ පච්චුප්පන්නානං උප්පාදං භඬිගං ගණ්භාති” ති.

විපස්සමානො පන විපස්සකො පයමං පච්චයනො උදයබ්බයං මනසිකරිත්වා විපස්සනාකාලෙ අවිජ්ජාදිකෙ චතුරො ධම්මෙ විස්සජ්ජෙත්වා උදයබ්බයවත්තෙයෙව බන්ධෙ ගහෙන්වා තෙසං උදයබ්බයං පස්සති, එවඤ්ච තස්ස විපස්සකස්ස “එවං රූපාදීනං උදයො, එවං වයො, එවං රූපාදයො උදෙන්ති, එවං වෙන්ති” ති පච්චයනො ච බණනො ච විත්ථාරෙන උදයබ්බයං පස්සනො “ඉති කිර ඉමෙ ධම්මා අනුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්ති” ති ඤාණං විසදනරං හොති, සච්චපට්චවසමුප්පාදනයලක්ඛණහෙදා පාකටා හොන්ති. යඤ්භි සො අවිජ්ජාදිසමුදයා බන්ධානං සමුදයං අවිජ්ජාදිනිරොධා ච බන්ධානං නිරොධං පස්සති, ඉදමස්ස පච්චයනො උදයබ්බයදස්සනං. යං පන නිබ්බන්තිලක්ඛණවිපරිණාමලක්ඛණානි පස්සන්තො බන්ධානං උදයබ්බයං පස්සති, ඉදමස්ස බණනො උදයබ්බයදස්සනං. උප්පත්තික්ඛණෙයෙව හි නිබ්බන්තිලක්ඛණං, භඬිගක්ඛණෙ ච විපරිණාමලක්ඛණං.

ඉච්චස්සෙවං පච්චයනො වෙච බණනො ච ද්වෙධා උදයබ්බයං පස්සනො පච්චයනො උදයදස්සනෙන සමුදයසච්චං පාකටං හොති ජනකාවබ්බොධනො. බණනො උදයදස්සනෙන දුක්ඛසච්චං පාකටං හොති ජාතිදුක්ඛාවබ්බොධනො. පච්චයනො වයදස්සනෙන නිරොධසච්චං පාකටං හොති පච්චයානුප්පාදෙන පච්චයවනං අනුප්පාදාවබ්බොධනො. බණනො වයදස්සනෙන දුක්ඛසච්චමෙව පාකටං හොති මරණදුක්ඛාවබ්බොධනො. යඤ්චස්ස උදයබ්බයදස්සනං, මග්ගොවායං ලොකිකොති මග්ගසච්චං පාකටං හොති තත්ථ සම්මොභවිසාතනො.

පච්චයනො චස්ස උදයදස්සනෙන අනුලොමො පට්චවසමුප්පාදො පාකටො හොති “ඉමස්මිං සති ඉදං හොති” ති (ම. නි. 1.404; සං. නි. 2.21; උදා. 1) අවබ්බොධනො. පච්චයනො වයදස්සනෙන පටිලොමො පට්චවසමුප්පාදො පාකටො හොති “ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති” ති (ම. නි. 1.406; සං. නි. 2.21; උදා. 2) අවබ්බොධනො. බණනො පන උදයබ්බයදස්සනෙන පට්චවසමුප්පන්නා ධම්මා පාකටා හොන්ති සඬ්ඛනලක්ඛණාවබ්බොධනො. උදයබ්බයවත්තො හි සඬ්ඛනා, තෙ ච පට්චවසමුප්පන්නාති.

පච්චයනො චස්ස උදයදස්සනෙන එකත්තනයො පාකටො හොති හෙතුඵලසම්බන්ධෙන සන්තානස්ස අනුපච්චෙදාවබ්බොධනො. අථ සුට්ඨුතරං උච්චෙදදිට්ඨිං පජහති. බණනො උදයදස්සනෙන නානත්තනයො පාකටො හොති නවනවානං උප්පාදාවබ්බොධනො. අථ සුට්ඨුතරං සස්සතදිට්ඨිං පජහති. පච්චයනො චස්ස උදයබ්බයදස්සනෙන අබ්බාපාරනයො පාකටො හොති ධම්මානං අවසවත්තිභාවාවබ්බොධනො. අථ සුට්ඨුතරං අත්තදිට්ඨිං පජහති. පච්චයනො පන උදයදස්සනෙන එවංධම්මතානයො පාකටො හොති පච්චයානුරූපෙන ඵලස්සුප්පාදාවබ්බොධනො. අථ සුට්ඨුතරං අකිරියදිට්ඨිං පජහති.

පව්වයතො වස්ස උදයදස්සනෙන අන්තර්ලක්ඛණං පාකටං හොති ධම්මානං නිරිහකත්තපව්වයපටිබද්ධවුත්තිතාවබොධතො. බණතො උදයබ්බයදස්සනෙන අනිච්චලක්ඛණං පාකටං හොති හුත්වා අභාවාවබොධතො, පුබ්බත්තාපරන්තවිචේකාවබොධතො ව. දුක්ඛලක්ඛණමපි පාකටං හොති උදයබ්බයෙහි පටිපීළනාවබොධතො. සභාවලක්ඛණමපි පාකටං හොති උදයබ්බයපටිච්ඡන්තාවබොධතො. සභාවලක්ඛණෙ සඬ්ඛනලක්ඛණස්ස තාවකාලිකත්තමපි පාකටං හොති, උදයක්ඛණෙ වයස්ස, වයක්ඛණෙ ච උදයස්ස අභාවාවබොධතොති.

තස්සෙවං පාකටිභූතසව්වපටිච්චසමුප්පාදනයලක්ඛණහෙදස්ස “ඵවං කිර නාමිමෙ ධම්මා අනුප්පන්තපුබ්බා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්තා නිරුජ්ඣන්ති” ති නිච්චනවාච හුත්වා සඬ්ඛාරා උපට්ඨන්ති. න කෙවලඤ්ච නිච්චනවාච, සුරියුග්ගමනෙ උස්සාවබ්බන්දු විය උදකපුබ්බුලො විය උදකෙ දණ්ඩරාජී විය ආරග්ගෙ සාසපො විය විජ්ජුප්පාදො විය ච පරිත්තට්ඨායිනො මායාමරීච්ඡුපිනන්තඅලාතවක්කගන්ධබ්බනගරඵෙණකදලීආදයො විය අසාරා නිස්සාරාති වාපි උපට්ඨන්ති. ඵත්තාවතා තෙන “වයධම්මමෙව උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්තඤ්ච වයං උපෙතී” ති ඉමිනා ආකාරෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණාති පටිච්ඡක්ඛිත්වා යීතං උදයබ්බයානුපස්සනා නාම පයමං තරුණවිපස්සනාඤාණං අධිගතං හොති, යස්සාධිගමා “ආරද්ධවිපස්සකො” ති සඬ්ඛං ගච්ඡති. ඉමස්මිං ඤාණෙ යීතස්ස ඔභාසාදයො දස විපස්සනුපක්කිලෙසා උප්පජ්ජන්ති, යෙසං උප්පත්තියා අකුසලො යොගාවචරො තෙසු මග්ගඤාණසඤ්ඤී හුත්වා අමග්ගමෙව “මග්ගො” ති ගණ්හාති, උපක්කිලෙසජටාජටිතො ච හොති. කුසලො පන යොගාවචරො තෙසු විපස්සනං ආරොපෙන්තො උපක්කිලෙසජටං විජටෙන්වා “ඵනෙ ධම්මා න මග්ගො, උපක්කිලෙසවිමුත්තං පන විථිපටිපන්නං විපස්සනාඤාණං මග්ගො” ති මග්ගඤ්ච අමග්ගඤ්ච වචන්ථපෙනි. තස්සෙවං මග්ගඤ්ච අමග්ගඤ්ච ඤත්වා යීතං ඤාණං මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධි නාම.

ඵත්තාවතා ච පන තෙන චතුත්තං සච්චානං වචන්ථානං කතං හොති. කථං? නාමරූපපරිග්ගහෙ සති පව්වයපරිග්ගහසම්භවතො ධම්මට්ඨිතිඤාණචචනෙනෙව වුත්තෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිසඬ්ඛානෙන නාමරූපවචන්ථාපනෙන දුක්ඛසච්චස්ස වචන්ථානං කතං හොති, කඬ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිසඬ්ඛානෙන පව්වයපරිග්ගහණෙන සමුදයසච්චස්ස වචන්ථානං, උදයබ්බයානුපස්සනෙන ච බණතො උදයබ්බයදස්සනෙන දුක්ඛසච්චස්ස වචන්ථානං කතං, පව්වයතො උදයදස්සනෙන සමුදයසච්චස්ස වචන්ථානං, පව්වයතො වයදස්සනෙන නිරොධසච්චස්ස වචන්ථානං, යඤ්චස්ස උදයබ්බයදස්සනං, මග්ගොවායං ලොකිකොති තත්ත සම්මොභවිසාතතො ඉමිස්සඤ්ච මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධියං විපස්සතො සම්මා මග්ගස්ස අවධාරණෙන මග්ගසච්චස්ස වචන්ථානං කතං. ඵවං ලොකියෙන තාව ඤාණෙන චතුත්තං සච්චානං වචන්ථානං කතං හොතීති.

උදයබ්බයඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.